

Nemogućnost štediša da povrate “staru” deviznu štednju u Srbiji i Sloveniji; primjena pilot-procedure

U presudi Vijeća u slučaju *Ališić i drugi protiv Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Srbije, Slovenije i “Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije”* (aplikacija br. 60642/08) od 06.11.2012. godine, koja nije konačna¹, Evropski sud za ljudska prava utvrdio je

- jednoglasno da je :

Srbija prekršila član 1. Protokola br. 1 (zaštita imovine) i član 13. (pravo na efikasan pravni lijek) Evropske konvencije o ljudskim pravima u pogledu gospodina Šahdanovića, a

da ostale države nisu prekršile član 1. Protokola br. 1 i član 13. ; i

- većinom glasova (šest naprema jedan) da je:

Slovenija prekršila član 1. Protokola br. 1 i član 13. u pogledu gđe Ališić i gospodina Sadžak.

Slučaj se odnosi na nemogućnost aplikanata da povrate „staru“ deviznu štednju – položenu u dvije banke u sadašnjoj Bosni i Hercegovini - nakon raspada bivše Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ).

Sud je smatrao primjerenim da primijeni proceduru pilot-presude, s obzirom da je više od 1.650 sličnih aplikacija, koje se odnose na više od 8.000 aplikanata, u toku pred Sudom. Sud je zaključio da Srbija i Slovenija moraju poduzeti sve neophodne mjere u roku od šest mjeseci od dana kada presuda postane konačna, kako bi omogućili aplikantima i svima drugima u istoj poziciji, da im se isplati njihova „stara“ devizna štednja pod jednakim uslovima kao i onima koji su imali takvu štednju u domaćim filijalama slovenačkih ili srbijanskih banaka. Sud je također odgodio ispitivanje svih sličnih slučajeva tokom ovog perioda.

Osnovne činjenice

Aplikanti Emina Ališić, Aziz Sadžak i Sakib Šahdanović, državljani su Bosne i Hercegovine koji su rođeni 1976, 1949, i 1952. godine i žive u Njemačkoj. Emina Ališić je, također, i njemačka državljanka.

Oni su se žalili da nisu bili u mogućnosti da podignu deviznu štednju koju su prije raspada Jugoslavije položili u dvije banke u državi koja je sada Bosna i Hercegovina: Ljubljanskoj banci

¹ Prema članu 43. i 44. Konvencije, ova presuda Vijeća nije konačna. U roku od tri mjeseca od dana donošenja presude, svaka strana može da zahtijeva da se predmet iznese pred Veliko vijeće Suda. Ako se uloži takav zahtjev, odbor od pet sudija odlučuje da li predmet zaslužuje daljnje ispitivanje. Ukoliko odbor odluči da zahtjev prihvati, Veliko vijeće će ispitati slučaj i donijeti konačnu odluku. Ako odbor ne prihvati zahtjev, odluka Vijeća postaje konačna sa tim danom.

Kada odluka postane konačna, prosljeđuje se Komitetu ministara Vijeća Evrope, koji vrši nadzor nad izvršenjem presude. Ostale informacije o postupku izvršenja mogu se pronaći ovdje:
www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution

Sarajevo (banka sa sjedištem u Sloveniji) i tuzlanskoj filijali Investbanke (banka sa sjedištem u Srbiji).

Do 1989/90. godine, bivša SFRJ je privlačila svoje građane da polažu devize u njene banke. Takvi depoziti su nosili visoku kamatu i državno jamstvo se trebalo aktivirati na zahtjev banke u slučaju stečaja ili „očigledne insolventnosti“. Štediša su, također, bile ovlaštene da podignu svoju štednju iz banaka u bilo koje vrijeme zajedno sa pripadajućom kamatom.

Sa reformama 1989/90. Ljubljanska banka Sarajevo postala je filijala Ljubljanske banke Ljubljana a potomja je preuzela njena prava, imovinu i obaveze. Investbanka je postala neovisna banka sa sjedištem u Srbiji i nizom filijala u Bosni i Hercegovini, uključujući i filijalu u Tuzli.

Nakon raspada SFRJ u 1991/92. stare devize položene prije toga uobičajeno su se u državama sljednicama nazivale „starom“ ili „zaleđenom“ deviznom štednjom.

Međutim, u Bosni i Hercegovini, Ustavni sud je ispitao brojne pojedinačne pritužbe o propustu Bosne i Hercegovine i njenih entiteta da isplate „staru“ deviznu štednju iz domaćih filijala Ljubljanske banke Ljubljana i Investbanke: Ustavni sud je utvrdio da ni Bosna i Hercegovina ni njeni entiteti nisu odgovorni i umjesto toga naredila državi da pomogne klijentima tih filijala da povrate svoju štednju iz Slovenije, odnosno Srbije.

U okviru pregovora za Sporazum o pitanjima sukcesije, u 2001. i 2002. godini održane su četiri runde pregovora u vezi sa raspodjelom SFRJ garancija „stare“ devizne štednje. Kako države sljednice nisu mogle postići sporazum, Banka za međunarodna poravnanja („BIS“) ih je u septembru 2002. godine informirala da neće više biti uključena u taj predmet.

Žalbe, postupak i sastav Suda

Oslanjajući se na član 1. Protokola br. 1 (zaštita imovine), član 13. (pravo na efikasan pravni lijek) i član 14. (zabrana diskriminacije), aplikanti su se posebno žalili zbog kašnjenja u postizanju rješenja i da nisu imali na raspolaganju efikasan pravni lijek za svoje pritužbe u pogledu bilo koje tužene države.

Aplikacija je uložena Evropskom sudu za ljudska prava dana 30.07.2005. godine.

Dana 17.10.2011. Sud je aplikaciju proglasio prihvatljivom.

Presudu je donijelo Vijeće od sedam sudija, u sljedećem sastavu:

Nicolas **Bratza** (Ujedinjeno Kraljevstvo), *predsjednik*,
Lech **Garlicki** (Poljska),
Nina **Vajić** (Hrvatska),
Boštjan M. **Zupančič** (Slovenija),
Ljiljana **Mijović** (Bosna i Hercegovina),
Dragoljub **Popović** (Srbija),
Mirjana **Lazarova Trajkovska** (“Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija”),

i, također, Lawrence **Early**, *registrar Odjela*.

Odluka Suda

Preliminarni prigovori o prihvatljivosti

Sud je utvrdio da izjašnjenja vlada Bosne i Hercegovine i Hrvatske u pogledu kompatibilnosti *ratione personae*² nisu zahtijevala preispitivanje zaključka Suda iz njegove odluke o prihvatljivosti, naime, da su tužene države prihvatile tvrdnju da je “stara” devizna štednja dio finansijskih obaveza SFRJ koje trebaju podijeliti.

Član 1. Protokola br. 1

U pogledu perioda prije raspada SFRJ, Sud je posebno istakao da se garancija SFRJ za „staru“ deviznu štednju mogla jedino aktivirati na zahtjev banke i zbog toga utvrdila da se dugovanje nije prenijelo sa banaka na SFRJ. Kao posljedica toga, Ljubljanska banka Ljubljana, sa sjedištem u Sloveniji, i Investbanka, sa sjedištem u Srbiji, ostale su odgovorne za “staru” deviznu štednju u svojim filijalama, bez obzira na njihovu lokaciju, sve do raspada SFRJ.

U pogledu perioda nakon raspada SFRJ, Sud je utvrdio da je, u posebnim okolnostima slučajeva, bilo dovoljno osnova da se Slovenija smatra odgovornom za dug banke prema gospođi Ališić i gospodinu Sadžaku, a Srbija odgovorna za dug banke prema gospodinu Šahdanoviću, s obzirom da je bilo jasno da su Slovenija odnosno Srbija kontrolirale ove banke. Slovenija je zapravo postala jedini dioničar stare Ljubljanske banke, kojom je upravljala vladina agencija. Osim toga, Sud je podsjetio na svoj zaključak u sličnim slučajevima da je Srbija bila odgovorna za dugove preduzeća u društvenom vlasništvu. Stoga je Slovenija bila odgovorna za “staru” deviznu štednju u Ljubljanskoj banci Ljubljana filijala Sarajevo a Srbija za “staru” deviznu štednju u Investbanci filijala Tuzla.

Sud je potom ispitao da li je nemogućnost aplikanata da slobodno raspoložu svojom „starom“ deviznom štednjom u tim filijalama nakon 1991/92. godine dovela do toga da su ove države prekršile član 1. Protokola br. 1. Sud je smatrao, iako se određena kašnjenja mogu opravdati u posebnim okolnostima, da je kontinuirana nemogućnost aplikanata da slobodno raspoložu svojim štednim polozima, usprkos BIS pregovorima koji su se vodili u okviru Sporazuma o pitanjima sukcesije, kao i nedostatku bilo kakvih kasnijih značajnih pregovora u vezi sa ovim pitanjem, bila protivna članu 1. Protokola br. 1. Posljedično, Slovenija je prekršila ovu odredbu u odnosu na gospođu Ališić i gospodina Sadžak, a Srbija u odnosu na gospodina Šahdanovića – dok nije utvrđeno kršenje u pogledu ostalih tuženih država.

Član 13.

² Kompatibilnost *ratione personae* zahtijeva da je navodno kršenje Konvencije izvršila država ugovornica ili da joj se na neki način može pripisati.

Sud je ispitao da li su aplikantima bili na raspolaganju efikasni pravni lijekovi u pogledu sarajevske filijale stare Ljubljanske banke i tuzlanske filijale Investbanke.

U vezi sa Ljubljanskom bankom filijala Sarajevo, Sud je utvrdio da im nijedan od pravnih lijekova koji su aplikantima bili na raspolaganju u Sloveniji nije mogao osigurati zadovoljavajuće obeštećenje – kao što su građanska tužba protiv stare Ljubljanske banke pred sudovima, zahtjev prema Ustavnom sudu – niti im je pružio razumne izgleda za uspjeh – kao što je građanska tužba protiv Republike Slovenije. Sud je zatim istakao da odredba koja je ograničila odgovornost države za „staru“ deviznu štednju u staroj Ljubljanskoj banci nije bila predmet ispitivanja od strane Ustavnog suda. Što se tiče mogućnosti građanske tužbe pred hrvatskim sudovima, Sud je primijetio da Vlada Slovenije nije pružila niti jedan primjer da je štediša sarajevske filijale tamo ishodovao uspjeh.

Vraćajući se na Investbanku filijala Tuzla, Sud je primijetio da, iako je stotine klijenata bosansko-hercegovačkih filijala Investbanke uložilo zahtjeve nadležnom stečajnom sudu u Srbiji, nijedan od njih do sada imao uspjeha. Vlada Srbije je čak propustila da pokaže da se ijedna presuda srbijanskih sudova, kojima se bankama nalaže da isplate njihovu „staru“ deviznu štednju, zaista i izvršila.

Sud je zbog toga zaključio da aplikanti nisu imali efikasan pravni lijek na raspolaganju u Sloveniji ili Srbiji za pritužbe iz člana 1. Protokola br. 1, protivno članu 13. Sud je utvrdio da ostale tužene države nisu prekršile ovu odredbu.

Član 14.

Uzimajući u obzir gornje zaključke, Sud je smatrao da nije potrebno ispitivati pritužbu aplikanata u pogledu člana 14.

Član 46.

Sud je smatrao primjerenim da primijeni proceduru pilot-presude u ovom slučaju, s obzirom da ima više od 1650 sličnih aplikacija pred Sudom, podnesenih u ime više od 8000 aplikanata. S obzirom da je Sud ustanovio sistemski problem, bile bi neophodne generalne mjere na državnom nivou u cilju provođenja predmetne presude. Naime, Slovenija i Srbija bi trebale poduzeti sve neophodne mjere u roku od šest mjeseci od dana kada presuda Suda postane konačna, kako bi omogućili gospođi Ališić, gospodinu Sadžak i gospodinu Šahdanoviću, i svima drugima u njihovoj situaciji, da im se isplati njihova „stara“ devizna štednja pod jednakim uvjetima kao i onima koji su takvu štednju imali u domaćim filijalama slovenačkih i srbijanskih banaka.

Iako Sud, u ovom trenutku, nije našao da je potrebno naložiti da se odgovarajuća odšteta dodijeli svim osobama koje su pogođene proteklim kašnjenjima, ukoliko Srbija ili Slovenija propuste da primijene generalne mjere na koje je Sud ukazao, Sud bi mogao ovo pitanje preispitati u odgovarajućem budućem slučaju protiv države u pitanju.

Sud je nadalje istakao da su Srbija i Slovenija mogu iz isplatnih šema jedino isključiti osobe kojima je njihovu cjelokupnu „staru“ deviznu štednju isplatila druga država sljednica na humanitarnoj ili nekoj drugoj osnovi.

Na kraju, Sud je odgodio ispitivanje svih sličnih slučajeva u priodu od šest mjeseci od dana kada presuda Suda postane konačna, bez utjecaja na ovlaštenje Suda da u svakom trenutku proglasi neprihvatljivim svaki takav slučaj ili da ga briše sa svoje liste predmeta.

Pravična naknada (Član 41.)

Sud je utvrdio da na ime nematerijalne štete Srbija treba da plati gospodinu Šahdanoviću iznos od 4000 eura, a Slovenija isti iznos gospođi Ališić i gospodinu Sadžak.

Odvojeno mišljenje

Sudija Zupančič je iznio izdvojeno mišljenje koje je priloženo uz presudu.

Prijevod presude *Ališić i drugi protiv BiH, Hrvatske, Srbije, Slovenije i "Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije"* je u toku.

Presudu na engleskom jeziku možete preuzeti na stranici Evropskog suda za ljudska prava: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-114243>